

Wyrok z dnia 17 września 2009 r.

II PK 59/09

Mianowany urzędnik państwowy, z którym pracodawca niezasadnie (bez rzeczywistej przyczyny) rozwiązał za wypowiedzeniem stosunek pracy z powodu likwidacji lub reorganizacji urzędu, ma prawo do odszkodowania z tytułu nieuzasadnionego rozwiązania stosunku pracy na podstawie art. 45 § 1 k.p., niezależnie od prawa do świadczenia określonego w art. 13¹ ust. 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 86, poz. 953 ze zm.).

Przewodniczący SSN Andrzej Wróbel, Sędziowie SN: Zbigniew Hajn (sprawozdawca), Zbigniew Korzeniowski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 17 września 2009 r. sprawy z powództwa Czesławy O. przeciwko Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie o odszkodowanie, na skutek skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 24 lipca 2008 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację i w tej części przekazał sprawę do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Powódka Czesława O. wniosła w pozwie o zasądzenie na jej rzecz od pozwanej - Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej - odszkodowania w wysokości 26.095 zł z tytułu nieuzasadnionego i niezgodnego z prawem rozwiązania stosunku pracy. Pozwana Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wniosła o oddalenie powództwa w całości.

Wyrokiem z 4 czerwca 2007 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy Śródmieścia-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił powództwo i zasądził od pozwanej na rzecz powódki 1.800 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy w Warszawie na skutek apelacji wniesionej przez powódkę oraz zażalenia strony pozwanej na rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów zawarte w punkcie 2 powyższego wyroku Sądu pierwszej instancji oddalił apelację i zażalenie oraz zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki 60 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego powódki w postępowaniu zażaleniowym. Sąd Okręgowy w całości podzielił ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu Rejonowego. Zgodnie z ustaleniami przyjętymi w podstawie faktycznej zaskarżonego wyroku, powódka od 15 grudnia 1998 r. była zatrudniona przez pozwaną na podstawie mianowania, początkowo jako Dyrektor Obszarów Wiejskich i Rolnictwa, od 23 grudnia 2000 r. jako zastępca Dyrektora Biura Regionalnego i Samorządów, a od 4 stycznia 2002 r. jako ekspert w Zespole Doradców Prezydenta w Gabinetcie Prezydenta. Dnia 28 marca 2006 r. Prezydent nadał statut Kancelarii Prezydenta RP, określający nową strukturę jej statutowych komórek organizacyjnych. Zadania Zespołu Doradców Prezydenta w Gabinetcie Prezydenta przejęło Biuro Doradców, Ekspertyz i Opinii, w którym dodatkowo utworzono stanowisko Pełnomocnika do Spraw Wsi. Strona pozwana wypowiedziała powódce stosunek pracy 2 października 2006 r., wskazując jako przyczynę zmiany organizacyjne w Kancelarii Prezydenta. W jej opinii dalsze zatrudnienie powódki było niemożliwe. Do momentu wręczenia wypowiedzenia z powódką nie rozmawiano na temat dalszej pracy w Kancelarii, możliwości ewentualnej pracy na innym stanowisku bądź wykonywania innych zadań.

W ocenie Sądu odwoławczego Sąd pierwszej instancji prawidłowo uznał, że złożone powódce oświadczenie woli o wypowiedzeniu stosunku pracy było nieuzasadnione, ponieważ pracodawca podał nieprawdziwą przyczynę swojej decyzji. Zmiany organizacyjne w Kancelarii Prezydenta RP nie powodowały konieczności rozwiązania stosunku pracy z powódką, zwłaszcza że była ona pracownicą mianowaną, której można wypowiedzieć stosunek pracy w ściśle określonych sytuacjach i tylko wówczas, gdy nie było możliwości przeniesienia jej na inne stanowisko w urzędzie. Sąd Rejonowy prawidłowo ocenił, że reorganizacja Kancelarii Prezydenta nie odnosiła się bezpośrednio do powódki oraz że nie zaistniały przesłanki określone w art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 86, poz. 953 ze zm.), co oznaczało

uznaniem zasadności roszczenia powódki co do zasady. Sąd Okręgowy podzielił również stanowisko Sądu pierwszej instancji, że ze względu na pozorną przyczynę wypowiedzenia, nie zaistniały przesłanki do wypłaty powódce świadczenia określonego w art. 13¹ ustawy o pracownikach urzędów państwowych. Skoro bowiem skutecznie zakwestionowano zasadność przyczyny wypowiedzenia umowy o pracę i wykazano, że reorganizacja Kancelarii Prezydenta RP była pozorną przyczyną rozwiązania stosunku pracy, to odpadła *causa* do wypłaty powódce świadczenia przewidzianego w tym przepisie. Świadczenie to przysługuje pracownikowi mianowanemu tylko w przypadku likwidacji urzędu albo jego reorganizacji. Skoro nie było likwidacji urzędu ani jego reorganizacji, to świadczenie wypłacone na podstawie art. 13¹ stało się nienależne (gdyż odpadła jego podstawa). Odszkodowanie z tytułu nieuzasadnionego rozwiązania umowy o pracę i świadczenie pieniężne przewidziane w art. 13¹ ustawy o pracownikach urzędów państwowych to dwie odrębne instytucje prawne, a prawo do nich powstaje w ściśle określonych przypadkach. Z logicznego punktu widzenia pomiędzy zakresami zastosowania art. 45 k.p. i art. 13¹ ustawy zachodzi relacja alternatywy rozłącznej. Jeżeli bowiem pracodawca rozwiązał umowę o pracę z pracownikiem mianowanym w sytuacji określonej w art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o pracownikach urzędów państwowych, to powstaje obowiązek wypłaty świadczenia przewidzianego w art. 13¹. W takiej sytuacji pracownik nie nabywa prawa do odszkodowania za nieuzasadnione rozwiązanie umowy o pracę. Jeżeli zaś przyczyny podane w wypowiedzeniu umowy o pracę są nieprawdziwe, to pracownik nabywa prawo do odszkodowania z art. 45 k.p., tracąc jednocześnie prawo do świadczeń na podstawie ustawy o pracownikach urzędów państwowych, zaś wypłacone świadczenie staje się nienależne. Wobec tego powódce przysługuje jedno ze świadczeń - odszkodowanie bądź świadczenie z art. 13¹ ustawy. Niezasadny, zdaniem Sądu Okręgowego, okazał się także sformułowany w apelacji zarzut naruszenia art. 498 k.c. Zgodnie z tym przepisem, gdy dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami, każda z nich może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony, jeżeli przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku, a obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub przed innym organem państwowym. W niniejszej sprawie powódka i pracodawca (*statio fisci* Skarbu Państwa) byli wobec siebie dłużnikami i wierzycielami (jednemu przysługuje odszkodowanie za niezasadne wypowiedzenie umowy o pracę, drugiemu zwrot nienależnego świadcze-

nia). Przedmiotem obu wierzytelności były świadczenia pieniężne, obie wierzytelności były wymagalne i mogły być dochodzone przed sądem. W ocenie Sądu Okręgowego zaistniały wszystkie przesłanki określone w art. 498 k.c., a zatem Sąd Rejonowy właściwie zastosował instytucję zarzutu potrącenia, prawidłowo formułując sentencję wyroku, albowiem, gdy wierzytelność pozwanej przewyższa wierzytelność powoda, sąd po wzajemnym umorzeniu obu wierzytelności do wysokości wierzytelności powoda oddala powództwo. Na uwzględnienie nie zasługuje również twierdzenie apelacji, że obowiązek zwrotu świadczenia wygasa, jeżeli, ten kto świadczenie uzyskał zużył je lub utracił w ten sposób, że nie jest wzbogacony. Powódka nie przytoczyła żadnych faktów potwierdzających, że nie jest już osobą wzbogaconą, po drugie zaś, powódka odwołując się od wręzonego wypowiedzenia umowy o pracę i kwestionując jego zasadność powinna liczyć się z tym, że świadczenie, które otrzymała na podstawie art. 13¹ ustawy o pracownikach urzędów państwowych może okazać się nienależne, a więc powinna liczyć się z obowiązkiem jego zwrotu. Zażalenie strony pozwanej również nie zasługiwało na uwzględnienie, albowiem powódka przez fakt udowodnienia w niniejszym postępowaniu, że wręzone jej wypowiedzenie umowy o pracę było niezasadne *de facto* wygrała sprawę. A skoro tak to należał jej się zwrot kosztów zastępstwa procesowego.

W skardze kasacyjnej powódka zaskarżyła wyrok Sądu Okręgowego w części oddalającej apelację. Skarżąca zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 13¹ ust. 1 zdanie pierwsze *in principio* w związku z art. 13 ust. 1 pkt 2 *in medio* i *in fine* ustawy o pracownikach urzędów państwowych oraz przez niewłaściwe zastosowanie art. 45 w związku z art. 47¹ k.p., a także art. 6, art. 409 w związku z art. 410 § 2 k.c., art. 498 i art. 499 k.c. oraz art. 17a i 17c ust. 1 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (Dz.U. Nr 106, poz. 493 ze zm.). Ponadto skarżąca podniosła zarzut naruszenia prawa procesowego, mające wpływ na wynik sprawy, dotyczące art. 91 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 385 k.p.c., przez jego zastosowanie, oraz art. 232 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c.

Powódka wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację i orzeczenie co do istoty sprawy, przez zasądzenie na jej rzecz od pozwanej na podstawie art. 45 k.p. w związku z art. 47¹ k.p. odszkodowania za nieuzasadnione i niezgodne z prawem rozwiązanie stosunku pracy w wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia, liczonego jak za urlop wypoczynkowy, oraz kosztów postępowania

według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do jej ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach procesu kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Spór w rozpoznawanej sprawie sprowadza się do pytania, czy mianowany urzędnik państwowy, z którym pracodawca niezasadnie (bez rzeczywistej przyczyny) rozwiązał za wypowiedzeniem stosunek pracy z powodu likwidacji lub reorganizacji urzędu, ma prawo do odszkodowania z tytułu nieuzasadnionego rozwiązania stosunku pracy na podstawie art. 45 § 1 k.p., niezależnie od prawa do świadczenia określonego w art. 13¹ ust. 1 ustawy o pracownikach urzędów państwowych.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 pkt 1 wymienionej wyżej ustawy, rozwiązanie stosunku pracy z urzędnikiem państwowym mianowanym może nastąpić w drodze wypowiedzenia w razie likwidacji urzędu lub jego reorganizacji, jeżeli nie jest możliwe przeniesienie urzędnika państwowego mianowanego na inne stanowisko w tym samym urzędzie. Przepis art. 13¹ ust. 1 tej ustawy stanowi, że w razie rozwiązania stosunku pracy z urzędnikiem państwowym mianowanym, z przyczyn określonych w art. 13 ust. 1 pkt 2, w okresie między ustaniem zatrudnienia w likwidowanym lub reorganizowanym urzędzie a podjęciem pracy lub działalności gospodarczej, urzędnikowi temu przysługuje świadczenie pieniężne ze środków budżetu państwa, przez okres nie dłuższy niż sześć miesięcy, obliczane jak ekwiwalent pieniężny za urlop wypoczynkowy. Świadczenie to nie przysługuje urzędnikowi państwowemu, który nabył prawo do emerytury. Z art. 13¹ ust. 1 wynika, że przesłanką nabycia przez pracownika prawa do świadczenia pieniężnego jest rozwiązanie stosunku pracy z urzędnikiem państwowym mianowanym z powodu likwidacji urzędu lub jego reorganizacji. Już literalna wykładnia tego przepisu prowadzi do wniosku, że wystarczy samo rozwiązanie stosunku motywowane takim względem. Nie ma znaczenia to, czy rozwiązanie to jest uzasadnione, czy nieuzasadnione lub wadliwe z innej przyczyny. Decydujące znaczenie ma fakt rozwiązania stosunku pracy uzasadniony przez pracodawcę powodem wskazanym w art. 13 ust. 1 pkt 2. Za taką wykładnią przemawiają również dalsze względy. Przede wszystkim uzasadnia ją funkcja rozpatrywanego świadczenia. Jak jasno wynika z art. 13¹ ust. 1 przysługuje ono pracownikowi w okresie między ustaniem zatrudnienia w likwidowanym lub reorganizowanym urzędzie a podję-

ciem pracy lub działalności gospodarczej. Świadczenie to rekompensuje zwolnionemu z pracy urzędnikowi brak pracy i brak wynagrodzenia do czasu podjęcia nowej pracy lub działalności gospodarczej (ale nie dłużej niż przez 6 miesięcy). Nie ulega wątpliwości, że taki cel tego świadczenia pozostaje aktualny zarówno w przypadku wypowiedzenia uzasadnionego, jak i nieuzasadnionego obiektywnie istniejącą przyczyną. Akceptacja przyjętej w zaskarżonym wyroku wykładni, zgodnie z którą, prawo do rozważanego świadczenia daje tylko wypowiedzenie uzasadnione (podyktowane rzeczywistą likwidacją lub reorganizacją) mogłaby też prowadzić do paradoksalnych skutków. W szczególności, pracodawca mógłby wystąpić wobec niego z żądaniem zwrotu wypłaconego świadczenia, motywując to tym, że likwidacja lub reorganizacja nie miała faktycznie miejsca. W rezultacie, należy uznać, że dla powstania prawa urzędnika do rozważanego świadczenia nie ma znaczenia to, czy wskazana w oświadczeniu o wypowiedzeniu przyczyna polegająca na likwidacji lub reorganizacji urzędu faktycznie wystąpiła.

Należy także uznać, że uzyskanie prawa do wymienionego świadczenia w sytuacji, gdy wypowiedzenie było uzasadnione pozorną likwidacją lub reorganizacją nie stoi na przeszkodzie nabyciu przez pracownika prawa do wskazanego w art. 45 § 1 k.p. odszkodowania z tytułu nieuzasadnionego wypowiedzenia. Takie zapatrywanie ma oparcie przede wszystkim w odmiennych funkcjach świadczenia z art. 13¹ ust. 1 ustawy o pracownikach urzędów państwowych i odszkodowania z art. 45 § 1 k.p. Jak przekonująco wyjaśnił Sąd Najwyższy, świadczenie to nie ma charakteru odszkodowawczego, lecz jest swoistym wynagrodzeniem gwarancyjnym, rodzajem zasiłku pozwalającego na pokrycie kosztów utrzymania pracownika (uchwała Sądu Najwyższego z 6 września 1991 r., I PZP 40/91, OSNCP 1992 nr 4, poz. 54). Pełni więc ono wyraźnie funkcję alimentacyjną. Natomiast odszkodowanie z art. 45 § 1 k.p., przysługujące na żądanie pracownika, w razie ustalenia, że wypowiedzenie jest nieuzasadnione lub narusza przepisy o wypowiedzaniu, służy naprawieniu szkody poniesionej przez pracownika wskutek wadliwego wypowiedzenia stosunku pracy. Ma więc, odmiennie niż wymienione wyżej świadczenie, charakter odszkodowawczy. Z tego względu uzyskanie tego świadczenia nie wyłącza odszkodowania, ponieważ należności te służą innym celom. Należy więc uznać, że mianowany urzędnik państwowy, z którym pracodawca niezasadnie (bez rzeczywistej przyczyny) rozwiązał za wypowiedzeniem stosunek pracy z powodu likwidacji lub reorganizacji urzędu, ma prawo do odszkodowania z tytułu nieuzasadnionego rozwiązania stosunku pracy na pod-

stawie art. 45 § 1 k.p., niezależnie od prawa do świadczenia określonego w art. 13¹ ust. 1 ustawy o pracownikach urzędów państwowych. Wobec tego trafne okazały się przedstawione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia art. 13¹ ust. 1 ustawy o pracownikach urzędów państwowych oraz art. 45 § 1 k.p.

Z powyższych rozważań wynika również, że w omawianej sytuacji zarówno świadczenie z art. 13¹ ust.1 ustawy o pracownikach urzędów państwowych, jak i odszkodowanie z art. 45 § 1 k.p. są świadczeniami należnymi, co wyklucza tezę Sądu Okręgowego (a wcześniej Sądu Rejonowego), że z chwilą zasądzenia odszkodowania za nieuzasadnione rozwiązanie stosunku pracy, świadczenie staje się świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 410 k.c. W tej sytuacji nie może być mowy o potrącaniu na podstawie art. 498 k.c. wierzytelności pracownika i pracodawcy związanych z wymienionymi świadczeniem i odszkodowaniem. Dlatego uzasadnione okazały się także zarzuty naruszenia przez zaskarżony wyrok art. 410 § 2 k.c., art. 498 k.c. i art. 499 k.c. Natomiast rozważanie zarzutów dotyczących art. 17a i 17c ust. 1 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa jest w tym stanie rzeczy bezprzedmiotowe.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego - na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z 398²¹ k.p.c.

=====